

Q. B. V. D. T. O. M.

De

COSMOGONIA OVIDIANA

COMMENTATIO PHILOSOPHICA,

Qvam

*Cum Consensu Ampl. Fac. Phil. in Regia
Academia Aboensi,*

PRÆSIDE

ANDREA PÆGÆS/

Poës. Prof. Reg. & Ord.

*Publico bonorum examini modeste
submitit*

HENRICUS LAUR. BRUNNERUS

Wiburgensis.

In Audit. Maximo ad diem VIII. Martii

An. MDCCXXXV.

Horis ante meridiem solitis.

ABO.F, Exc. Joh. Kiämpe Reg. Acad. Typ.

325. III. ~~Joh~~ S. Clæander.

10.

VIRO Admodum Reverendo atque Preclarissimo
Dn. ABRAHAMO POPPIO,
Ecclesiæ, quæ Deo in Joccas colligitur Pastori &
Præposito meritissimo,
AVUNCULO HONORATISSIMO.

Per quam Reverendo

Dn. JOHANNI
Comministro Ecclesiarum
Wiburgi,
Præceptoris quondam,
Jucun

Flumen hoc ingenii bebetioris specimen Vestris Nominis
culum, quo me rerum nostrarum Moderator benignus Vo-
cacia immortalis memoria retinet, injunxit. Vos enim ere-
erant in me ornando liberali disciplina partes, eas ad vos,
Suscipite igitur studiorum meorum, quæ Vesta benignitas
ralitas luce donandum voluit, immaturum quidem, ejus-
bis gratiam, testari queat, aqua bonique consulite. Ego,

NOMINUM

Cultor humillimus &

Henr. Laur.

VIRO plurimum Reverendo atque Clarissimo
Dn. JOHANNI STRAßHEIMAN
Pastori in Råtimäki vigilantissimo,
PARENTI OPTIMO.

& Eruditissimo VIRO
SCHVINDT,

Sveticæ & Fennicæ,
Laudatissimo,
nunc affini honoratissimo,
dissimo,

bus ut consecrarem, exegit sanctioris illud necessitatis vinci-
bis devinxit, nec minus pietas, q. & recepta a Vobis bene-
pti importuna morte parentis curant suscepisti, qua illius
quanta essent, studio plus quam benigno pertinere voluisti.
aluit, tenuem hunc fructum, eumque, quem Vestra libe-
modi tamen, qui de animo promptissimo ad referendam Vo-
dum spiritus bos artus regit, permanebo.

VESTRORUM.

Filius obedientissimus

Brunnerus.

Monsieur,

Le droit d'amitié, soudain, m^o invite à prendre
La plume, sans délai, je ne puis m'en déffendre,
Il me faut déclarer, la tendre affection,
Que je vous ai portée, en toute occasion.

Ce n'est pas sans raison, que je vous trouve aimable;
Votre genre de vie, étant toujours louable:

Vous savez, fort bien, l'art, de gagner tous les coeurs
Et de les retenir, par des grandes douceurs.

Sur tout, Vous n'avez trait, en votre beau visage

Qui, d'un homme vertueux, ne soit la belle image;
En mainte occasion, j'en éprouvai l'effet;
Car vous avez été, toujours, assez discret.

Quant à un bel esprit, & parfaite sagesse,
On n'en peut avoir plus, dans la rendre jeunesse,

C'est ce que montrera la dissertation;

Qui offre, à tous les savans, votre érudition,

Maintes, & maintes gens; sans honte, d'entreprendre,
De voler, comme oiseaux, & sans vouloir attendre,

La maturité, d'un esprit, bien cultivé,

Prennent, trop tôt, l'effort, faute d'être éprouvés.

Vous monterez, Ami, la Chaire Académique

Sans tremblement, de cœur, d'un courage héroïque,

Afin de soutenir, votre savant écrit,

Qui sera la certaine épreuve de l'esprit,

Vous estimant heureux, admirant l'avantage;

Dont toutes vos vertus sont le vrai Apanage,

Ains vous avez trouvé, un précieux trésor

Beaucoup plus permanent que tout argent, & Or,

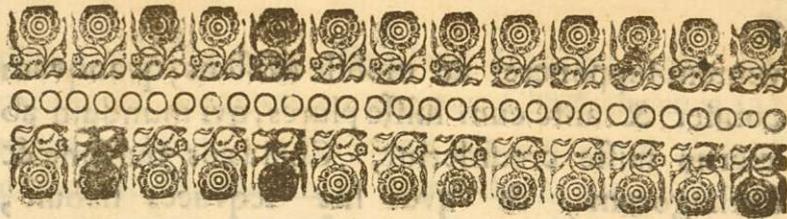
Je vous souhaite, donc, le laurier favorable,

Lequel couronnera, votre front honorable.

De biens, & de bonheur vous comble l'Eternel!

Que tout votre plaisir soit long, & perpétuel.

Charles Lagerborg.

SECTIO PRIMA.

- §. I. Expendit Veterum Philosophorum de mundi origine sententias,
- §. II. Eorundem opinionem de materia mundi.
- §. III. Modum, quo e materia emersisse mundus putatur.

§. I.

Jactata veterum disputationibus circa mundi originem controversia, in eo tandem omnis subsistere videtur, ut vel mundum ipsum, vel materiam saltem, ex qua deinde prodierit mundus, ab aeterno fuisse obtenderint. Id luculenter satis patebit, cui ire per familias sectarum lubet. Prius enim se statuere ipse gloriatus fuit Aristoteles, opinione, ut videtur, ad id ductus, quam de motu forebat, quod esse eum aeternum putaret, qui adeo mo-

A

ventem

ventem supponeret ac mobile existens; quanquam constet & ante eum fuisse plures, qui mundum ab æterno fuisse crediderint, Chaldeos maxime & Pythagoram, & quos hic seqvaces habuit, Ocellum Lucanum, Herachitum, Xenophanem, Parmenidem. Nec dissensisse hac in re ab Aristotele uidentur Stoici, cum & hi Deum fati quasi vinculis materiae alligarent; quanquam enim mundum duplicum fecerint, alterum æternum, qui sit ipse Deus, & corruptibilem alterum, tamen cum & hunc, æstatibus tanquam per circulum redeuntibus exoriri per vices & interire docerent, non immerito & eos eodem, quo Aristoteles, motus æterni fundamento nixos, mundum æternum perhibuisse putamus. Posterior vero, quæ de solius materiae æternitate increbuit opinio, qua vulgatum fuit, Deum materiae jam existenti eam, quam nunc habet, dedisse formam, post antiquissimos inq; his Orpheum, qui totum hoc universum ex Chao produxerunt, Platonem quoque auctorem agnoscit, utcunq; eum mundi productionem ex nihilo in lectæ suæ gloriæ docuisse Hierocles

cles apud Photium ostendere laboret; ipse de creationis dogmate ex scriptis Christianorum sanctorum edocet. A Platone tandem cum digredimur ad Epicurum, hunc illi *εὐόψης* hactenus invenimus, ut & mundo initium fecerit, & ei producendo materiam pariter præexistentem & ingenitam, h, e, æternam substraverit, sed quam non mole contiguam seu cohærentem partibus, sed atomis minutissimis constanter, per magnum vero inane jam inde ab æterno tamdiu agitatam, donec in aspectabilem hunc mundum ex seipsa coaluerit. Discrepasse igitur sententiis antiquos hinc colligimus philosophos, non circa materiam; eam enim omnes, ut ipsum Deum, æternam statuebant, ut hic nec illius, nec illa hujus esset causa, cum impossibile putarent ex nihilo quicquam fieri, nedum ipsum mundum sine aliquo, quod teatonicæ ejus formæ subjiceretur, productum fuisse; solum autem circa originem mundi nexumque inter Deum & materiam necessarium aut liberum, quemlibet fere, quod sibi videbatur, pulchrum habuisse.

Quod si jam eo agitanda sit cura, ut qualem materiam illam primam, vel quodnam illud rerum omnium principium esse volunt, inquiramus, vix aliud quam figmentorum quoddam Chaos expediri animadvertemus, quod hujus sciendi avido reponi queat. Ante omnia patet non esse hic naturam nobis spectandam, auti jam creata est; sic enim primordia rerum corporearum sunt elementa, sive insensibilia illa & formæ simplicioris, ex quibus concrescere corpora sensibilia, & in quæ ultimo resolvi concipiuntur, sive quæ ex his diversa jam ratione dispositis constant: quo posteriori sensu, corporum principia, quatuor elementa agnovit Hippocrates, a quam Thales Milesius, aerem Diogenes, saltem, sulphur & Mercurium præter vulgata elementa Chymicorum quilibet; Sed spectanda jam natura erit, ut creanda fuit, cum dispiciendum venit, qualem sit existimata materia antequam systematcam universi hujus compositionem ingrederetur: quam cum respicerent, qui extra revelationis prin-

principium universum hoc considerarunt, minus mirandum est, quod sanum de hoc mundi creandi principio sensum vel plane non moverint, vel illud ad propriæ imaginationis normam constituerint. Hinc mundum rem omnium visibilium maxime admirandam cum oculis lustrarent, sensibus inhærentes, ex ordinatissima mutabilitate & mobilitate, ex pulcherrima specie, ex stupendis rerum in se muto agendi viribus, non tantum divini quid in tam astabre facto opificio agnoscabant, sed stupore sensuum animos occæcante, vel Deum in partes corporum naturalium vocabant, vel si maximè formas rerum, ordinem & pulchritudinem Deo deberi largirentur, materiam tamen, cum generationem & corruptionem individuorum perpetuo successionis tenore permanentes considerarent, ex nihilo fieri non potuisse credabant, adeoque eam, tanquam formarum locum & receptaculum ab æterno extitisse suspicabantur, formas vero, velut in continuo fluxu positas, ei alias atque alias identidem imprimi ac induci. Nil igitur apud eos nisi materialis.

teriam æternam audias, quam apud Albertum
Magnum Alexander Epicureus statuit esse
Deum, Plato Deo coæternam fecit, Aristoteles,
cum materia mundi priorem non faceret,
præcise, non ut corpus, sed ut principium,
tantum, quod cum alio ad corporis composi-
tionem concurrat, consideravit. Nec rectius
quid aut sanius hac in re expectari sive à Sto-
cis potuit, sive à Democrito & Epicuro ho-
rumque antesignano Leucippo. Priores enim,
sicuti Deum mundi animam esse existimabant,
ita duo ejus statuerunt principia, *Deum & ma-*
teriam, quorum utrumque mundum vocarunt,
illum incorporeum, & intelligibilem, hunc
corporeum, in quo tamen Deus esset, quem-
que adeo junctim cum intelligibili Dei no-
mine honestabant; Postiores vero, omnium
principia infinitate vel atomorum vel inanis
contineri statuerunt; quam doctrinam cum E-
picurus expoliret, Democrito, qui per infini-
tum illud, ipsum Deum intellexisse putatur,
profanior, mundum ex fortuitis atomorum in
infinito inani concursionibus ortum esse credidit.

§. III.

Sicut autem de eo, quid in mundi materiam supponerent, laborabant, ita de modo, quo ab solutissimæ hoc perfectionis opus ex deformitate materiae emerget, nihil nisi quod contemplationibus eorum consentaneum erat, decernere potuerunt. Aristoteles, cum mundum æternum crederet, ita eum effectum voluit, ut Deus ab æterno necessitate quadam fatali cum materia se conjunxerit, eam pariter per modum formæ assistentis moverit, virtutesque sua vivificandi res simul animatas inde eduxerit. Nec alia ratione Zenoni & Stoicis contigisse mundi productionem appareat, nisi quod Deum etiam, in formæ informantis vicem, mundo plane immergerent, tam arcte utrumque connectentes, ut sicet mundum aliquando vel cataclymso vel eopyrofi interiturum statuerent, Deum tamen a mundo separari nunquam posse docerent, sed ab eo toties sistema ejus redintegrari, quoties per vices ille dissolvetur. Platonem tandem hic differentem si audimus, placuisse ei accipimus, mundum

ex

extitisse ex libero Dei cum materia congressu, qvo tria colligitur sensisse, materiam, qvalis in corporea mundi massa ejusque partibus per severat, talem semper extitisse, Deum ad eam libero motu se applicuisse, & tandem materiæ hujus tantum fabricasse, quantum resistendi peryicacia ad recipiendum ideas fabricantis non esset ineptum; qvæ qvidem doctrina, cum jus suum libertati divinæ asserat, nexusqve importet inter Deum & materiam minus necessarium, præferri ceterorum placitis debet. E contrario improbari prorsus meretur Epicurus, qvi Deum a formatione mundi prorsus removit, eumqye fortuita ac rationem omnem excludente materiæ necessitate ita contigisse credidit, ut atomi, qvæ Chaos constituerint, vario concursu nexus homogeneis particulis congruum tentarint, donec, post multas tandem molitiones, e summa illa confusione, in hanc mundi formam & ordinem emerserint,

SECTIO SECUNDA.

§. I^{ta} Chāüs significationem vindicat, ejusq; per separationem veram Metamorphosin.

- 9
- §. II. Mundi ex eo conflati aeternitatem ab Ovio
dio negari ostendit.
- §. III. Materie contra aeternitatem eidem ado-
strui.
- §. IV. Ejus sententiam argumentis ex ratione per-
tutis refellit.
- §. V. Partes materie hujus indigestæ minutissi-
mas ei esse prima elementa afferit.
- §. VI. An ex illis mentem etiam humanam cum
Epicuro eduxerit Ovidius, expendit.
- §. VII. Cum atomis Epicuri & Monadibus Re-
centissimorum convenire negat.
- §. VIII. Quid de auctore habeat, qui mundum in
elementis constitutum, in meliorem transforma-
vit, differit.

§. I.

Præmissis ita breviter, & pro ratione insti-
tuti, Philosophorum veterum de prima
rerum origine sententiis, propius ad Cosmo-
goniam Ovidii examinandam, quoad fieri per
tenellas ingenii vires poterit, speciminis alicu-
jus exhibendi gratia, utinam feliciter, accin-
gimur: visuri, si quid cernere obtusior acies

poteſt, qvatenuſ cum Philosophorū placitiſ conformia ſint, aut ab iis diſſentiant, qvæ de miraculoſa mundi formatione auctoſ ille tradit. Et qvidem prætermittenduſ non eſſe judica- muſ, qvod obſervarunt nonnulli, metamor- phoſeos nomen non jure adſcriptum eſſe huic, qvam conſignavit, creationiſ historiæ, niſi vo- ci *Chaos*, qva poētiſ verit̄ materia universitatiſ indi- geſta, nihili ſignificatio tribuenda ſit, ut crediderit poēta nihilum conveſtuſ in ma- gnum hoc opificiuſ fuifſe: qvod ſi ſibi per- iſvaluſ habuerit, id ei vitio verti debere, qvod fabuliſ eam inſeruerit, cum ingenua proſluſ ſit & diuinæ veritatiſ. Ad qvod dicimuſ, vo- cem qvidem *Chaos* nihili ſignificationem obti- nere non poſſe, nec credibile eſſe, Ovidiuſ aliud præter rem paganiſ ſcriptoribuſ iſta voce noſratam intellexiſſe, nimiriū materiam, qvæ ab aeterno in partibus invicem permixtiſ exti- rit, qvæ poſtea ſecretæ, ſuum qvælibet ſibi lo- cum peculiarem occupaverint; ſed ideo negandū non eſſe, qvin nihil minus etiam illa inſignis metamorphoſiſ dicenda ſit, ubi ex ſumma re- diuſq[ue] rum

rum commissione, subita earundem separatio
& mirabilis ordo emiscerint Qvod si autem
Chaos ei nihil tuisset, ne tum qvidem in eo
indecore eum egisse putamus, qvod in perse-
quenda sub fabularum invelucris historiæ qua-
dam ab initio mundi ad sua tempora deducta
serie, hanc qvoque creationis historiam, aliis
præmisserit, qvum eo tutius id se facturum cre-
diderit, qvod fabularum nomine etiam veræ
narrationes comprehendantur.

§. II,

Missis jam istis, qvod proximum est, obser-
vamus Ovidium, cum informiem mate-
riæ congeriem, non productam cum mundo,
sed præextitisse, atqve ut rerum procreationi
substerneretur, conveniss: crederet, in eo qui-
dem errasse cum aliis, qui agnoscere non po-
tuerunt illam materiæ molem ortum habuisse ex
nihilo; dum tamen Chaos ante cœlum mare &
terras fuisse aperte pronunciat, longe saniora,
quam Aristotelem, quem mundo negasse initi-
um vidimus, tradidisse. Qvo enim minus huic
præjudicio se implicuerit noster, non temere sed

consilio videtur fecisse. Cum enim materiam hanc mundi ex plurimis a se invicem distinctis partibus compositam videret, partesque ejus omnes inter se combinari, eas vero simul sumtas identitate sui cum uno efficere totum; intelligere etiam infallibiliter potuit totum hoc compositum, cum essentia ejus consistat in modo, quo partes ejus invicem combinantur, aliquando existere coepisse, atque ubi partes ejus tali modo jungerentur, fuisse in tempore ortum. Non ergo audiendum putavit Aristotelem, ut cunque urgeat mobile sempiternum agnoscendum esse, quod caussæ primæ non convenire ajebat, ut ostietur; eo enim ipso dum mundum non genitum esse pronunciavit ejusmodi genitura, per quam mundus, esse incepit, cum antea non esset, nollerque ullo pacto temporale ejus principium poni, mundum & aeternum esse haud dubie voluit, & a se existentiam habere. Desideravit fortasse Ovidius apponendum huic assertioni fuisse aliquid, unde intelligeret, cur potius esset mundus a se ipso, quam non esset. Aut

enim

15

enim dandam voluit rationem, cur mundus
potius sit a se ipso, quam non sit, aut ejus
rationem nullam sufficientem dari posse. Si e-
jus ratio nulla sufficiens dari posset, non esset,
unde intelligi daretur, cur mundus potius a se
esset, quam non esset, adeoque esse aliquid posset
sine ratione sufficiente. Qvod cum absurdum
videret, maluisse videtur ab ista hypothesi ab-
stinere, quam eam, cui non subsit ratio, ad
mittere. Deficiente igitur ratione sufficiente
existentiae mundi a se ipso, necesse est, ut con-
tingenter existat, & qvod hinc seqvitur, ut a
caussa quadam efficiente a se diversa productus
sit: quæ cum non possit non ipso prior exis-
tere, rationem existentiae tum demum in causa
habuisse necesse est, quando ens contingens
existere cœpit; tantum abest, ut ab aeternita-
te arcessenda sit.

S. III.

Cæterum, ut qvæ mens Ovidii de mun-
di materia fuerit, videamus, illam ex
opinione tantum non omnibus inolita aperit,
cum eam rudem indigestamque molem dicit:
qvam Chaos qvidem ex Hesiodi illo nō: pér πέντε
λόγον

h̄ta x̄t̄ ȳt̄ nominat, non tamē ante Deos
 Deasqve natam, ut ea in re sibi præuntem,
 habuit Hesiodum, tradit, qvasi aliqvid ei, cum
 Deos Deasqve in creationis negotium nusquam
 inducat, ex diviniore veritate de vero mundi
 auctore suboluerit. Præcipue tamen ad Epicu-
 rum in eo accedere videtur, qvod pro initio
 rerum particulas materiæ, qvas voce *seminum*
 exprimit, agnoverit. Qvatenus vero illæ cum
 ejus atomis convenerint, id deinde excutiemus;
 hoc loco notamus multo saniora Ovidium de
 illis sensisse, qvam Epicurum; non enim eas,
 ut ille, tradit in inani confluxisse inconsulta
 agitatione, donec per factam qvandam circum-
 volutionem mutuo comprehensæ, in mundi
 hanc compagem coierint; sed qvod a Deo,
 quem in lucta ob naturæ varietatem inter se
 pugnantium intercedentem inducit, dispositæ &
 in mundi formam concinnataæ fuerint; id qvod
 de dicta mundi materia, hoc suo

Hanc Deus ♂ melior litem natura diremit,
 profatur. Scilicet receptissimo illo apud anti-
 qvos omnes, ex nihilo nihil fit, decéptus, in-

tra materiæ metas herens, putavit divinæ prævidentia materiam præsto esse oportuisse, qvam disertis qvidem verbis non ab æterno, qvod Epicurus de suis atomis censuit, extitisse dixit, sed qvam tamen Deus ipse non fecerit, verum paratam invenerit. Sed sicuti, pulcherrimam hanc mundi fabricam atomorum Epicuri cursu fortuito constitutam esse, Ovidius non videtur concoquere potuisse, sic communi errore implicitus, cum mundum ex materia præexistente a Deo formatum esse finxit, æternitatem ejus saltem implice adstruxit.

§. IV.

Scilicet, cum mox expositurus esset, ut omnium rerum genera & species, distinctis a Deo & discussis elementis, existerent, certaque qualibet agendi potentia ornata fuissent, supposuit compositorum modo principium alterum, formam nempe, a Deo materiæ fuisse superadditam; ipsam vero materiam, alterum principium, cum ex nihilo in rerum natura nihil gigni videret, debere æternam esse, & proinde, cum omnem ævi durationem æqvaret,

a se

a se ipsa extitisse. Hoc quidem quamquam in eo, qui revelationis luce caruit, excusari eo magis posset, quo difficilius erat acceptam antiquitus & innutritam omnibus opinionem improbare; nihil tamen minus dubium non est, quin eo eniti ratio potuerit, ut cum materialiam æternam statueret, admittenda simul videret, quæ nulla ratione conciliari possent; in primis quod sic quoque independens dicenda fuisset materia, quæ uti non existentiam, ita nec conservationem debuerit alii. Jam cum materia, quam primum motam fuisset a Deo dicit, divisam scilicet in certa & cuiusque partium indoli convenientia loca, deinde adhibitam ad rerum, quæ sunt in mundo, productionem, coacta fuerit cedere desideriis aliis, tum ad mutationem situs, tum ad variam sui determinationem, quomodo existere a se ipsa dici potest, quæ ne protestatem quidem habuisse censemur existendi in quiete, suumque tuendi statum, qui ei prius & naturalis est? Quocirca, cum nec existentia originem, nec sui conservandi facultatem, materiam, sed alii, Deo scilicet, deri

beri videret, qvī alias citra vim & confusio-
nem in rerum naturam, qvæ pendere ex al-
terius nutu non teneretur, illatam, movere e-
am non potuisset, prona quoque consecutione
patere debuit, materiæ nec independentiam,
competere nec adeo æternitatem,

Mirum porro est, cum materia, qvæ ut
putatur, in punctis physicis consistens, una
cum forma, corpora mundana, ipsumq; mun-
dum constituit, principium sit causale internum,
qvomodo nihilo minus, vel a se ipsa sit, vel
causa hujus universi externa & efficiens, cum
causæ internæ, ut sibi invicem & externis con-
tradiinguuntur, verius effectus sint, nec ul-
lum unquam verum præstare effectum possint;
tum vero, cum aliquid extra suum subiectum
efficiunt, abire demum in causas efficientes,
materia quidem *in instrumentalem*, forma in
principalem possint. * Præterea, cum materia
per formas ad certa corporum genera determi-
netur, manifeste apparet, principia hæc causalia
mutuo se adjuvare, unde rursus luce evadit

C

cla-

* Rudiger in *Metaph. Philos. pragmatica cap. 5.*

clarius, utraq; quoniam ope opus habent, limitata esse, adeoque creata. Nam quod limitata sit natura materiæ, de eo tanto minus dubitari potest, quo magis vires singulares ei destinatas quilibet videt; neque enim extensionem vel soliditatem exuere, non spiritus munia obire materia potest, sed suis necesse est, ut affectionibus, quæ salva ea removeri non possunt, circumscribatur; manet ergo essentiam ejus maxime limitatam esse, i. e. aliquas ei facultates concessas esse, alias denegatas. Porro, quia limitata est, non est necessarium quid, sed contingens, multo minus, quod rursus patet, a se ipsa est, aut æterna. Qvam parum autem a se existere materia potest, qvam finitis dimensionis limitibus coarctata est, tam ineptum esse res ipsa loqvitur, qvod eidem tribuit Epicurus, cum suis atomis vim sese agitandi propriam impertivit, eamque tantam, ut facto concursu Chaos qvoddam constituerint, tandemque tentatis inde sinenter ad res universi componendas nolitionibus, in hanc mundi formam coicerint.

§. V.

ITa vidimus Ovidium ab errore, Epicuro cum omnibus communi, in eo non fuisse immunitum, quod materiam sive prima mundi elementa, putaverit æterna ac ingenerabilia, cum tamen illa, ut jam evictum speramus, æque ac mundus ipse per suam essentiam determinata ad existendum non sint, sed ab alio agente, cum ex se nihil essent, in existentiam & essentiam deducta. Quod autem compositissimam hanc mundi compaginem ex minimis portionibus aggregatum quid esse innuerit, illas *semina rerum* appellando, id tale esse haud facile dixerimus, cui repugnari debeat, cum quod in composito reperitur, resultare aliunde, quam ex partibus componentibus nequeat. Supposuere primordia rerum possibilia etiam magni nominis Philosophi, ut ex iis ducerent, quæ rebus explicandis essent accommodata; quidni & noster cum partes invicem junctas actu adesse videret, ex his compositam rerum hanc universitatem diceret? quid vetat, quo minus partes materiae ratione nobis sistamus tanquam mole

moleculas: quæ cum in se agunt & reagunt, mutua alteratione mixta efficiant, & hæc rursus cum novam mixtionem ingrediuntur, aliorum corporum magis compositorum dici elementa possint. Hæc etiam, quæ vulgo habentur elementa, nil obstat, quo minus dicamus ex aliis jam componi, nec posse elementa *pri-
ma & absolute talia* dici, sed *secondaria* tantum, quæ tamen elementa etiam dicenda sunt respe-
ctu magis compositorum, quæ ex iis tanquam partibus integrantibus constant. Et illis certe, mundi scilicet partibus præcipuis, tanquam ma-
teriæ rebus omnibus gignendis substernendæ, certas sedes & regiones paulo inferius assignat, terræ nimirum & aquæ locum mundi medium, quem sua gravitate occupaverint, igni vero & aëri, prout levitate alter alterum prævenerit, superiora. Sic videtur universe ea, quæ appa-
rent, delineasse, simul ostensurus, veteres iam olim, cum viderent mundum constare quat-
uor regionibus, idcirco illas quatuor esse ele-
menta voluisse, quemadmodum itidem ex op-
nione eorum, astra quoque pro coeli animali-
bus

bus habet, ne illis **suprema** regio minus careret quam superiores:

*Neu, inquit, regio foret ulla suis animalibus orba,
Astra tenent cœleste solum, formæq; Deorum:
Cesserunt nitidis habitanda piscibus undæ:
Terra feras cœpit, volucres agitabilis aëris.*

perinde ut animalium alia essent terrea, alia aquæ, alia aëra, alia ignea. Itaque, uti Ovidium dixerimus, non potuisse repugnare opinioni de constitutione mundi ex quatuor elementis, sic cum ea *seminum* voce exprimit, plura etiam esse elementa ac subtiliora, quam feruntur, voluisse videtur. Nec sane, qui vises corporum singulorum, præterea abstrusas illas & nobis incognitas qualitates, quæ in propriis haud dubie vasis contineri debent, considerant, persuaderi facile potest, ut rerum prima stamina, aut non simpliciora esse credat, quam quæ oculis cerni possunt, aut non plura, quam quæ vel vulgo numerantur elementa, vel a chymicis celebrari in principiis solent.*

* *Conf. du Hamel. de cons. vet. & nova Philos. I. 3. c. I. §. 8.*

Materiæ suum initium argumentis ex ratione ductis supra vindicavimus. An vero Ovidius, cum eam *semina rerum* appellat, ut Epicuri illa *τὰ εἰς ὡς ἀτομικά συνηγόσις παραπλήσια*, vel *πατοσπεργατα*, vel *άνθες*, vel *ἀεχάς & πεύκα σώματα* expressissime videtur, ita illis ipsis Epicuri atomos adeo stricte referri velit, ut sint elementa ipsa & prima principia concretorum omnium, ipsis etiam mentis sive animæ, quam non minus mixtam compositamque ex diversis rebus ille esse voluit. Qui considerat Epicurum non ea modo, quæ vere corpora sunt, sed ipsam etiam animam humanam in rebus ex atomorum coagmentatione concretis haberi, & hinc ei, teste Laertio, τούτη esse λεπτουμένης quidem, quod eximiæ sit tenuitatis, sed mixtum tamen, cum sit πασσιφεέστατος πεύκας θερπες, in quo, ut verba hæc ex Plutarcho interpretatur Gassendus, sit quidpiam ventosum & aëreum, tum igneum & quartum innominatum, quod ipsi est sentiendi vis, is facile largietur Ovidium longe his saniora sensisse. Certe nil simile hujus in eo observare si-

ccbit

cebit, qvo Lucretii ore * Schola Epicurea per-
sonat.

*nonne fatendum est
Corporea natura animum constare animamqve?
Modeste tantum, qvid sibi in re non satis ex-
plorata videatur, noster his aperit:*

*Natus homo est. Sive hunc divino semine fecit
Ille Opifex rerum, mundi melioris origo,
Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
Æthere cognati retinebat semina cœli.
Dum hæret, utrum animæ hominis originem ex
genere divino arcessat, an ex vi aliquæ cœle-
sti, qvam terra, in corpus humanum transfor-
mata, in rudi illa massa contraxerat, nihil o-
mnino apparet, qvod Epicuro qvidem placeat;
qvippe qvi hominem tanto minus ex divino se-
mine, ut loqui amat Ovidius, formatum di-
cere potuit, qvi ne Deos qvidam crederet, o-
pinatus sine moderatorc exorta esse omnia, aut
si eos agnovisset, ex atomis tum iipso, tum
animos hominum, utrosqve autem materiales
& mortales existimasset. Non ergo semina illa*

re-

* Lib. 3. v. 175.

rerum, qvibus atomos Epicuri Ovidius expressit, tam nobilis naturæ intelligere potuit, ut animæ humanæ ortum ex illis ducendum voluerit; potius persuaderemur, ut credamus, eum secundum Stoicos dixisse hominem ex semine divino formatum, qvod hi profiterentur Deum esse animam mundi, adeoqve fontem animarum, & proinde animam hominis divini aliquid existere ac Dei partem. Sed Stoicos in tradenda rerum origine si securus fuisset, videtur & ortum brutorum fuisse ex stirpe divina derivaturus, cum diffusam esse per omnia corpora essentiam divinam, & in iis animæ mentis que fungi munere, qvanquam diversimode, crederent; qvorum tamen agmen universum noster non nisi uni communi principio addixit. Manet ergo vestigia traditionis etiam hic non obscura apparere, qvam de creationis historia habuisse videtur Ovidius, ad cuius ductum, cum fabulam hanc adornaret, per Prometheus, qui providum significat, intellexerit vel providentiam divinam, qva respectu cæterorum animantium, homo singulari consilio creatus est, vel ipsum

ipsum Deum , a qvo cum hominem nescire ad imaginem ejus conditum , partem quidem ejus formatam e terra dixit , sed mentem juxta altam cum ignoraret cui ferret acceptam , conjectit eam e principio vel divino , vel astrorum aliqua vi , quam terræ gleba conceperit , cum in Chao cœlestia terrenis miscerentur , ortam.

§. VII.

QValia igitur aut cuius naturæ hæc *rerum semina* in rudem illam molem congesta esse Ovidius voluerit , cum ipse nihil hujus explicuerit , dicere aut expedire pronum non est . Simplicia intellexisse haud dubie nil vetat pronunciare ; An etiam solida & ideo indivisibilia , a se invicem sejuncta , seqve ipsa motuantia cum Epicuro imaginabimur ? Sed cum totam molem inertis ponderis speciem exhibuisse dicat , nec motum illis tribuisse patet , nec separationem , sed nec præterea quidquam unde colligi de reliquis eorum affectionibus queat . Non ergo dubium est , qvin *semina rerum* Ovidio diversæ naturæ ab atomis Epicuri

habita fuerint. Nec vero pro indivisibilibus & absolute minimis, ut partibus destituta fuerint integrantibus, ea habuisse dicemus, cum comprehendendi principia ejusmodi physica nullo modo possint. Licet enim principia quidem prima & simplicia admittenda videantur, ut sic aliquid quod per se respondeat creationi, cum partes continui maiores, quæ ex illis constant, gigni magis quam creari appareant; ideo tamen credere non est proutum, ad creationem non nisi corpora penitus insectilia pertinere, & qualia non actuali, sed mentis solum resolutio ne, donec partem extra partem non amplius sitam esse intelligat, dividi possint. Cum igitur hæc semina rerum substantias esse extensas intellexerit adeoque materias, longe ea & ab eorum principiis abesse liquet, qvi nostra æta te sub Monadum nomine ea omnium partium, omnis divisibilitatis, magnitudinis, figuræ experientia, adeoque immaterialia esse volant; quæ præter proprium subsistendi modum, principium mutationum, seu vim activam in se habeant, naturæ adeo universalis, ut omnes, quæ in rerum

gerum natura existunt, substantias includant,
 easque vi & facultate mundum representandi,
 sed sub diversis modis & gradibus instructas;
 ut cum ex monadibus deriventur omnia mun-
 di corpora, tum animæ brutorum & hominum,
 ipse etiam intellectus divinus; prima monadum
 classis mundum obscure & sine ulla distinctione
 repræsenteret, altera eundem clare quidem, sed in-
 distincte percipiat, tertia omnia possibilia &
 actualia per partes & successive cognoscat, qvar-
 ta eadem omnia uno & simultaneo actu perspi-
 ciat. Perplexam hanc monadum hypothesin
 gravi jam censura perstrinxere viri eruditissimi;
 nec nostram juventutem difficultatibus ejus ex-
 tricandis objicimus. In rem nostram dici suf-
 ficiat, tantum abesse, ut entia hujusmodi qua-
 lia monades supponuntur, omni extensione ca-
 rentia, & qvæ spiritibus identificantur, com-
 positum constituant, ut si illud ingrediantur,
 acervum spirituum non materiam effectura sint.
 Præstare id putaremus, in minimis ejusmodi
 (si in ista: quidem simplicitate unquam forte
 extiterint) omnipotentis Dei magnitudinem mi-

rari , qvam ea curiosius investigatingo vim veritatis fundamentalibus inferre ; præsertim cum magis e re sua esse ducant naturæ consulti, in pervestigandis elementis secundi potius , qvam primi generis, qvæ in sensus non incurruunt, occupari. *

§. VIII.

Spectavimus materiam , qvam mundo præbuit Ovidius elementarem. Jam , qvæ ipsi de Motore ejus fuerit sententia , paucis etiam non pigebit inquirere. Materiam cum omnes pigram agnoscant , in nulla re veteres & que desudasse deprehendimus , qvam in motu ejus pervestigando ; hinc nihil frequentius in contemplationibus eorum naturalibus , qvam animalium, mentis, ~~duraue~~ mentio occurrit. Noster non tritam ingressus viam , ex altiori disciplina Deum profitetur molem rerum natura diversissimarum dissoluisse, motum ei præbendo, ut a se invicem secerni , & pro variis qualitatibus gradibus, paulatim vel subsidere , vel in sedes sibi consentaneas eniti coeperit: ex qua ita

* Conf. Verdries Phys. part. speo. cap. 2. §. 2.

ita in ordinem pulcherrimum deum disposita
 prodeuntem mundum, meliorem appellat, in-
 tento quasi in confusam illam rerum omnium,
 naturam digito, quæ mundi deterioris speciem
 illi referebat. Sed tamen in Motore designando
 mire eum vacillare videas; qui enim Deum nunc
 mundi fabricatorem, nunc originem mundi melio-
 ris celebrat, mox *Naturæ*, vel alii, quisquis Deo-
 rum is fuerit, primordia rerum adscribit, qvod
 qualemque sit, suspensum tamen non debet
 detinere lectorem. Cum enim veteres ex Or-
 phei doctrina mundum universum duplum sta-
 tuerent, *Νόον & Αἰθῆτην*, atque *τὸν Νόον κόσμον*, ut
παραδίηγα τὸ Αἰθῆτην considerarent: omnem ex illo
 fonte in *τῷ Αἰθῆτην κόσμον*, motum, vitam & in uni-
 versum omnem hujus naturam derivantes; mi-
 rum non videbitur, Deum ipsi *Naturæ* nomi-
 ne appellari. Qvod autem *Νόος κόσμος* sit com-
 plexus idearum omnium Demiurgicarum a Men-
 te illa summa profectionum, & in *τῇ κοσμικῇ* di-
 stinciarum, patere itidem ex Orpho testantur
 Proclus & Athenagoras. Præterea, cum ex
 disciplina Ophica perspectum haberet Ovidius,

illud

illud ipsum Ens Η'Αγασθ, qvod supra omne ens est, superabundante majestatis fœcunditate de se mentem creasse ἀνιστημ, cui omnem mundi productionem & producti providentiam commisisset, ille vero de se produxisset, animam mundanam, qvæ materiae sele inseruerit, atque ita mundum produxerit; qvæ doctrina Platonis ideis, qvas ex intellectu summi opificis derivavit, compositoqve ex iis mundo intelligibili & idealí, per omnia respondet; apparet Ovidium, cum inquit

*Sic ubi dispositam, quisqvis fuit ille Deorum,
Congeriem secuit, sectamque in membra rededit.
nondum constituisse, num debeat creationem
attribuere Menti ἀνιστημ, an Enti supremo, qui
huic mundum producendum constituit.*

SECTIO TERTIA.

§. I. Recensionem Observationum Bælii in Ovidij hypothesin de perturbationis statu ante formatiō. nem mundi instituit, item

§. II. In hypothesin de elementis post evolutionem τε Chaūs in concordiam adduxit,

§. I.

§. I.

Ita levi brachio pertractatis, qvæ in arduo
hoc argumento exterius & qvæsi per transen-
nati se obtulerunt, ad ulteriorem illustratio-
nem descriptionis hujus Ovidianæ, juvabit sub-
nectere qvæ in Dictionario Historico-Critico *
notat Bælius antea non esse in hac descriptione
philosophice à commentatoribus examinata.
Tria vero in hypothesi de perturbationis statu
ante mundi formationem perstringit, ex qvibus
fuse tractatis pauca delibabimus. Primo ad lo-
cum hunc :

Unus erat toto naturæ vultus in orbe,

Qvem dixerit Chaos; rudis indigestaque moles;

Nec quicquam nisi pondus iners;

reprehendit, supponi naturam inde ab æterno,
anteqvam esset cælum, terra & mare, fuisse
totum qvid homogenum, utut qualitates ele-
mentares tam alteratrices, qvales calor, frigus,
humiditas, siccitas, qvam motrices, levitas nem-
pe & gravitas in Chao vim suam maxime ex-
seruerint. Per se enim patere, materiam hu-

jus

* *voc. Ovidius.*

ius naturæ omnes debere species heterogeneitas
continere: nec posse calorem & frigus, hu-
miditatem & siccitatem simul existere, nisi ha-
rum qualitatum actio & reactio eas temperet,
convertatqve in alias qualitates, qvæ formas
corporum mixtorum faciunt. Alias, si dica-
tur, qualitates alteratrices elementorum in eo-
dem gradu temperari in omnibus moleculis ma-
teriæ, ut fuerint ubiqve in eodem tempore, e-
adem mollitie, eodem odore, sapore, non fo-
re dicendum Chaos, sed opus exactissimum,
& symmetria ac proportione admirandum; uti
nec commutatum diceretur e statu confusionis
vel belli, ut supponitur, sed e statu concinni-
tatis, qvæ paci esset consentanea. Alterum,
qvod notat, pertinet ad evolutionem γ s Chaūs;
ad qvam observat, nihil esse absurdius, qvam
sub tempore infinito admittere mixturam par-
tium intensibilium qvatuor elementorum. Qvam
primum enim supponas, in his partibus activi-
tatem & resistentiam qvatuor primarum qualis-
tatum, & præterea motum versus centrum in
particulis terræ & aquæ, & motum versus cir-
cum

33

cumferentiam in ignis & aëris particulis, simul & id agnoscendum, totum hoc debere nisi ad segregationem, ita ut partes terræ massam formaverint unam, ignis particulæ deinde suam, aëris vero & aquæ partes pro ratione gravitatis & levitatis cuiusque suam, nec longo egere tempore ad occupandum situm, quæ natura quatuor elementis dederat. Et hinc, quod tertium est in hac hypothesi incommodum, cum vis quædam interior in Chao asserenda sit, quæ efficax fuerit ad segregandas, quibus implicabatur, partes, & ad tribendum cuique elemento situm congruum, sine necessitate ad ministerium Dei in extricando Chao receptum fieri,

§. II.

Sed & illud adhuc est, quod in descriptio-
ne hac Ovidiana advertendum monet vir
celeberrimus, quod elementa, quæ in Chao
perpetuo inter se pugnaverint, post evolutio-
nem ejus in concordiam adducta supponuntur.
Id enim voluisse Ovidium non obscurum esse,

E

cum

cum auctoritatē Dei , qvi mundum formavit ,
 diremtam fuisse litem dicit. Itud vero quo
 minus constare posse , ipsa quoque experientia
 clarum evadere. Neque enim unquam cessare
 pugnam inter qualitates illas elementares ostendendi posse , ne tum quidem cum temperamen-
 tum componunt corporum mixtorum , ad quae
 constituenda non subeunt , nisi post pugnam ,
 in qua se mutuo attenuant imminuantque : quae
 si interrupta aliquamdiu fuerit , id omnino inde esse , quod resistentia aliarum sit plane &
 qualis aliarum activitati. Respirare illas aliquam-
 diu ; cum aliud non possunt , semper paratas
 esse ad lacestendum & ad destruendum se mu-
 tuo , simul ut vires id ipsarum permittunt : in
 æquilibrio has non diu permanere ; nam sem-
 per alterutris subsidiuni adesse , oportere que , ut
 altera pars perdat , quod altera lucratur. Bel-
 lo hoc intestino exitium parari composito , ci-
 tiusque adeo aut tardius id illi imminere. Vim
 ipsam temporis consumentis omnia , quam ipse
 Ovidius tam pulchre describit , * sola hac
 ni-

* Metam. lib. 15. v. 234. seqq.

niti pugna. Quidam eam esse naturæ conditionem, ut alia per aliorum corruptionem producantur & conserventur; adeo non asserendum fuisse, bellum elementorum deletum fuisse, cum munduscepit & Chaos desit. Tantum enim absesse, ut cessatio confusionis hujus debuerit eorum dissidia finire, ut potius fuerit initium futuri inter ea certaminis, cum per illorum contentionem natura fiat fœcunda, ut illorum concordia pigrani eam reddit & sterilem. Præstisse itaque dicere, situs & vires pugnantium, ita fuisse constitutas & libratas, ne perpetuæ eorum inimicitiae destructionem operis efficerent, sed tantum vicissitudines, quæ suam haberent & gratiam & miram non minus pulchritudinem. Hæc, nisi fallimur, præcipua esse judicamus, quæ in hac Cosmogonia auctor ille observat. Nos, quod instituti ratio dudum monuit, gradum hic sistendum putamus.

SOLI DEO GLORIA.

Eli
Herr Auctoren och Respondenten
Sine joda Wän.

M M verldens ursprung wet sielft Gud at tala hafst
Doch wil den i lla verld den storas födsel leta:
Thes tanckar wandra kring mång 1000 mil i
hast /

Så lätt som ingen ting' men litet de doch weta.

En står fast i den ro / at verlden ewig är.
En / at then Högste som en själ i henne hvilar:
Konst-wärcket blandar så med sielfwa Mästar'n / när
Han åmnet hop med Gud / som midlet i wa'n silar.
En tror / at Skapar'n sig en Mönster-verld stålt för/
Hvar efter han sit wärck alt synligt sedan gierde.

En at hon af sig sielf tilkommit / såja för/
Och at des fina grand sig hop så häfta borde.
Eij en sig finner råt här i: all deras drift
Sig söfwer liusfligt i en hop helt fagra drömmar.

Det wittert tyda lär vår Auctor i sin strift /
Och der föreneligaft hwad Naso här vid dömmar,
Tack kacka VIBORGSBÖ / vår Nasos gode wän/
At så Ehrt Lärdoms-lius til andras heder brinner:
Tack altid / Heder I bör hymnegt få igen /
Af lyckans gunst som jemt ur wälgangsdjupet rinner.

Har lärde Naso än din Luta något lind /
Des strängar om de ej i mullen din å möra
Så sung BRUNNERI låf! och sticka Aran bud
At fixar en Lager-Crantz uppå haus hiesha föra.

Utrade sig wälment
N. P. Blidberg
W. Gsch.